

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МІФОЛОГІЇ ТА РИТУАЛІВ СВЯТА В ЛІНГВОКУЛЬТУРІ
(РІЗДВО ТА ВЕЛИКДЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ ЛЕКСИЦІ,
ФРАЗЕМАХ ТА ПАРЕМІЯХ)**

У статті розглядається вербалізація «Різдва» та «Паски» в лінгвокультурах. Аналізуються лексичні поля, фразеологічні одиниці та паремії цих концептів. Лінгвокультура розглядається як частина загальної культури, що сформована і маніфестована в процесі комунікативної діяльності, і як результат лінгвального та комунікативного буття мовної спільноти.
Ключові слова: Різдво, Паска, концепт, лінгвокультура.

Саплин Ю.Ю. Вербализация мифологии и ритуала праздников в лингвокультуре (Рождество и Пасха в украинской и английской лексике, фраемах и паремиях). В статье рассматривается вербализация "Рождества" и "Пасхи" в лингвокультурах. Анализируются лексические поля, фразеологические единицы и паремии этих концептов. Лингвокультура рассматривается как часть общей культуры, что сформирована и манифестируется в процессе коммуникативной деятельности, и как результат языкового и речевого бытия языкового сообщества.
Ключевые слова: Рождество, Пасха, концепт, лингвокультура.

Saplin Yu.Yu. Holiday Mythology and Ritual Verbalization within Linguistic Culture (Christmas and Easter in Ukrainian and English Vocabulary, Phraseology and Idiomatics) The article deals with verbalization of Christmas (Rizdwo) and Easter (Paska) in lingual cultures. Lexical fields, phraseological units, paremias of these cultural concepts are analyzed. Lingual culture is examined as part of general culture that is formed and manifests itself in the process of communicative activity, and as the result of lingual and communicative existence of language community.
Key words: Christmas (Rizdwo), Easter (Paska), concept, lingual culture.

Метою пропонуваною розвідки є порівняльний лінгвокультурологічний аналіз засобів вербалізації аналогічних свят у різних лінгвокультурах.

Культура – це феномен розвитку людського розуму, спосіб трансляції пам'яті і одночасно сполучна ланка в соціальних процесах. Це багатовимірний феномен, що формує багатовимірну людину. Одночасно культура є "мірою людини", можливістю для неї "окультурити" й "опредметити себе" як індивіда та соціального суб'єкта. Лінгвокультура – це, з одного боку, частина загальної культури, яка формується й виявляє себе у процесі комунікативної діяльності, з іншого боку, - це соціально, історично, лінгвокогнітивно зумовлений продукт (результат) мовно-комунікативного буття мовної спільноти, її лінгвальної творчості, нарешті, це мовно-комунікативний наслідок функціонування й розвитку системи традицій, цінностей, установок, які склалися історично й забезпечують відтворення когнітивного та комунікативного досвіду соціуму, безперервність його комунікативного буття. Найбільш стійкою (і стереотипною) частиною будь-якої частини культури виступає традиція, яка фіксує накопичений лінгвокогнітивний та комунікативний досвід у вигляді формалізованих зразків дій та уявлень [Ирхин 2006, с. 82]

Обряди й ритуали виступають як форми реалізації традицій культури. Їхня мета полягає в тому, щоб через символи та символічні дії виразити, передати, закріпити традиційні для суб'єктів культури ідеї, ідеали, норми, викликати в учасників дій певні арчуїї, настрої переживання, створити відповідну морально-психологічну атмосферу та наочно-образними засобами позначити важливі події життя взагалі та культурного життя соціуму, буття особистості в лінгвокультурі, зокрема.

Міф – це форма цілісного масового переживання і витлумачення дійсності за допомогою чуттєво-наочних образів, які вважаються самостійними явищами реальності. Велич міфу, як гносеологічної системи, активно проявляється за ситуації, коли наше знання трансформується з чуттєвого в раціональне, в таких обставинах для встановлення внутрішнього зв'язку різних результатів що, як правило, впливають із застосування посередника (людина – кидок каменю – смерть тварини) потрібний образ (символ, ім'я). І тут йдеться не лише про прості фізичні дії [Панов 1992, с. 83-118], але й про складні соціальні вчинки. Останні перебувають в умовах суб'єктивного вибору і спрямовуються виключно "на збереження життєдіяльності певної колективної цілісності" [Панов 1992, с. 123]. У такій своїй формі міф виступає у вигляді якоїсь метафізичної істини, що виражає вищі духовні цінності [Пивоев 1991, с. 4]. Міф упорядковує і гармонізує присвоєний людиною простір, пропонує початки діалектичного мислення (це відбувається у формі витлумачення чужого світу як хаосу і смерті для свого і порядку, життя для чужого, як правило якоїсь вищої сили [Пивоев 1991, с. 27]. При цьому міф завжди і безумовно зберігає орієнтир на створення, передачу і обробку інформації за допомогою предметно-символічної форми. Міф вербалізується й у такій формі

виступає ключем для усвідомлення та розуміння форми ритуалу та обряду. Міф у такому контексті виступає як *статичний образ*, який спирається на вірування й дозволяє упорядкувати уявлення про різні явища, структурувати бачення колективного минулого, теперішнього й майбутнього. Міфи суттєво впливають на життя (повсякденне, політичне, економічне) і є основою для національної ідентичності [Ирхин 2006, с. 87]. Оскільки, за Р. Бартом, усе, що покривається дискурсом, здатне перетворюватися на міфи, то вони забезпечують можливість та реальність міжтекстових рефлексій.

Образно-кодова систем відображення дійсності у лінгвокультурі набуває виду [Ветров 2005, с. 29] :
Схема 1. Образно-кодова система

Свято у міфологічній картині світу виступає як «переривання повсякденності», а в повсякденному слововживанні фігурує як обряд, ритуал, пам'ятна дата, стан душі, традиція, розвага, атрибут культури. «Свято, - писав російський філософ і культуролог М. М. Бахтін, -первинна й незнищена категорія людської культури. Він ... не може зникнути зовсім. Приватне і кімнатне свято людини буржуазної епохи все ж зберігає в собі в спотвореному виді одвічну природу свята : у свято двері будинку відкриті для гостей(у крайньому випадку - для усіх, для всього світу), у свято усе є щедрішим, більшим(святкова їжа, одяг, убрання помешкань), зберігаються, звичайно, і святкові побажання усіх благ, святкові тости, святкові ігри і переодягаєся, святковий веселий сміх, жарти, танці і т.ін. Свято не піддається утилітарному осмисленню(як відпочинок, розрядка і ін.). Свято якраз і звільняє від будь-якої утилітарності і практицизму; це - тимчасовий вихід в утопічний світ. Не можна звести свято і до певного обмеженого змісту(наприклад, до відзначеної святом історичної події), - влнл виринається за межі всіякого обмеженого змісту. Не можна відірвати свято і від життя тіла, землі, природи, космосу. У свято і "сонце грає на небі". Існує особлива "святкова погода» [Бахтин 1990, с. 164]

Якщо звернутися до етимологій ключового слова концептосфери «свята», то у російській мові *праздник* пов'язаний із уявленням про 'праздный, пустой, свободный от работы день', але також на Русі свята нерідко називали Божими днями, а їх цикл *Святками*, святими днями. Аналогічна етимологія і в англійській мові: *holiday* - "святий день", і у західно-слов'янських та українській мовах: *swieto, svatec, svoetok, свято*. Зв'язок з сакральністю відчувається в романських і германських мовах, що сприйняли назву " свято" від латинських *festum, feriae, fanum*. Отже, саме слово показує, що свята виділялися в черзі трудових днів і відрізнялися від них особливою якістю часу, його сакральним змістом.

Загальна будова фрейму «свято» однаково представлена в різних мрвах – це субфрейми «Міфологічні істоти», «Дії міфологічних істот», «Дії людей у святкові дні», «Спеціальні святкові предмети і прикраси», «Святкові страви». Але попри загальну тотожність будови, лінгвокультури формують різну наповненість субфреймів мовним матеріалом. Наприклад, порівняймо лексичні поля Різдва в сучасних англійській та українській мовах :

Таблиця 1. Лексичне поле «Різдво»

Англійська мова	Українська мова
Christmas, Xmas, Christmas Eve, the Nativity, manger, star of Bethlehem (Christmas Star), the Magi, angel, Nativity play (п'єса про Різдво, інсценування євангельської легенди, що виконується дітьми), Christmas carol, Magi's gift, Advent; Christmastide; Advent wreath (Advent crown, Christmas wreath), Father of Christmas, Santa, Christmas stocking. Christmas-tree decorations; tinsel; candle; Christmas cracker; Christmas card, jingle bell, mincemeat, mince pie, Christmas pudding, Christmas cake, turkey, candy cane, mistletoe, holly, eggnog, Winterval	Різдво, народження, Святий вечір, вертеп, шопка, кутя, узвар, колядки, Святий Миколай

Частина українських відповідників англійських денотатів пов'язується на з Різдом, а зі святкуванням нворіччя (*ялинка, ялинковий «дошик», Дід Мороз* та ін.) Може не співпадати також денотативний зміст прагматично та сигніфікативно відповідних елементів: так, у великоденному кошику у англомовних країнах, крім фарбованих яєць, ще яйця школодні, карамельні (candy jelly beans), іграшки для дітей, його часто приносить кролик, а в українців у цьому кошику, крім крашанок чи писанок, сама паска, сальце, ковбаска.

Загалом, в українців Паска посідає особливе місце і святкується значно щирше, ніж Різдво, росіяне говорять "*Пасха шире Рождества*". Висловлюється думка, що на Заході більше "вірують в реальну подію - народження людини, ніж в його воскресіння – диво [Абрамова 2008], з цим узгоджується пареміологічна [Пермяков 1988] активність відповідних слів: дослідниця М. Абрамова «російських прислів'їв і приказок про Різдво практично не знайшла, а німецьких і англійських - 14-18 для кожної країни». Аналіз українського матеріалу зі збірника М. Номиса [Українські приказки 1993] свідчить, що паремій з компонентом «Різдво» – 2, а з компонентом «Паска» чи «Великдень» – 14: Не к Різду йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить; Не кожний день Великдень, а хліб не паска. З Великоднем в українців пов'язана низка прикмет та повір'їв: вважається, що у цей день, поминаючи небіжчиків, не можна називати їх померлими, бо вони присутні й чують, що саме про них говорять; цілий день гудуть дзвони; казали, хто в цей день подзвонить у дзвони, особливо перший, у того врожай буде великий, особливо гречки; великодніх дзвонів, гадають, боїться всяка нечисть і зі страху розбігається далеко по нетрях і прірвах; за народними спостереженнями, у цей день сонце «грає» по-особливому, «гуляє», а свячене яйце як символ життя, вірили, набуває магічної сили; червоне яйце (кольору крові Христа) — ознака радості взагалі, а великодньої особливо; великодня гра крашанками «на вбитки» і «качання яйцями» сягає ще дохристиянських часів; у свято водили хороводи, співали пісень; вважалося, що хороводи — частина весняного магічного дійства, бо ходіння по колу, яке знаменувало рух сонця, мало сприяти швидкому пробудженню та розвитку природи; на Великдень перший раз зозуля кує; свято пов'язане з повір'ями, — як на Великдень удень спить господар, то виляже пшениця, а як господиня — виляже льон; як перевернеться в печі паска — будуть гості; якщо підпукнеться паска, яку призначено на посвячення, то в хаті хтось помре; під час свят обов'язково звертали увагу на сільськогосподарські прикмети, — «на Великдень небо ясне та сонце грає — до багатого врожаю та теплого літа»; «якщо на другий день Великодня буде ясна погода — літо буде мокрим, якщо хмарна — літо буде сухе». Ніч під Великдень — обрядова ніч Великодніх свят; здавна в цю пору парубоцтво розпалювало вогонь (десь на горбі за селом або на май-дані під церквою, щоб було далеко видно); для цього зрізали сухе дерево, — «бо в сухому дереві нечиста сила ховається»; вогонь з такого багаття символізує весняне очищення. Нарешті, в Україні Великдень відзначився також особливою формою вітання – «Христос воскрес!» - «Воскресне Україна!».

Отже, лінгвокультура формує особливе бачення свята, його міфології та ритуалів, таким чином, інтегруючи у суспільну свідомість шар міфологічних уявлень і зберігаючи його у вигляді мовних форм.

Література

- Абрамова М.И. Этнолингвистический анализ русских паремий на примерах языческого и христианского праздников – масленицы и Пасхи (общее и различное): Доклад на Международной научной конференции «Культура праздника. Российская литература XVIII–XXI вв.», г. Гиссен, Институт славистики, Justus-Liebig-Universität, ФРГ (22- 24 сентября 2008 г.) – Электронный документ. – Режим доступа: <http://www.openclass.ru/node/36890>. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. – 2-е изд. – М.: Худож. лит., 1990. – 543 с. Ветров П.П. Основные коды языковой культуры в образном мировидении китайского этноса (на материале идиоматики «привычных речений») // Проблемы и методы современной лингвистики. Сб. Науч.тр. / РАН; Ин-т языкознания; Ответственный редактор Е. Р. Иоанесян. – Вып. 1. – М., 2005. – С. 28 – 43. Ирхин Ю.В. Социология культуры: учебник. – М.: Экзамен, 2006. – 525 с. Панов В. Г. Эмоции. Мифы. Разум. – М.: Высш. шк., 1992. – 256 с. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремииологии. – М.: Наука, 1988. – 236 с. Пивовев В. М. Мифологическое сознание как способ освоения мира. – Петрозаводск: Изд-во «Карелия», 1991. – 112 с. Українські приказки, прислів'я і таке інше: Уклав М. Номис (Симонов Матвій Терентійович). – К.: Либідь, 1993. – 768 с.